

Heilig middeleeuws metaal

MARC DORST

Je zou het bijna een jubileum kunnen noemen: 12 jaar na de opgraving zelf is een aantal nooit uitgewerkte vondsten van de opgraving Woerdenbach opnieuw 'opgegraven'. Deze keer in het Stadsdepot. In 2000 voerden archeologen van de gemeente Dordrecht namelijk een opgraving uit aan Voorstraat 252-254 (doorlopend onder het voormalige winkel-pand van Woerdenbach aan de Kolfstraat). De resultaten van dit onderzoek verschenen weliswaar in verschillende interne deelrapporten, maar aan een openbare eindrapportage ontbrak het. Onlangs zijn de deelonderzoeken samengevoegd en een aantal vondstgroepen is alsnog bekeken en beschreven. Het gaat ondermeer om de metalen voorwerpen, waaronder zich enkele mooie en bijzondere stukken bevonden.

HANGERTJE Naast een aantal gebruiksvoorwerpen zoals messen, een schaar en een boor waren er ook religieuze objecten aanwezig, zoals een klein hangertje. Dit ronde plaatje met een diameter van 1,7 cm is gemaakt van loodtin en toont op beide zijden een religieuze voorstelling. Op de voorzijde is Christus als Man van Smarten afgebeeld.

Centraal zie we Christus, staande in een geopende tombe als symbool voor de wederopstanding uit de dood. Op de achtergrond drie kruisen die verwijzen naar de kruisiging op de berg Golgotha. Aan weerszijden is waarschijnlijk nog een aantal andere Passiewerktuigen of -personen afgebeeld. Dit zijn de zogenoemde Arma Christi: voorwerpen en personen die gebruikt werden of betrokken waren bij het proces en de veroordeling van Christus. Op de keerzijde is Maria met Kind afgebeeld met daar omheen een stralenkrans. De hanger is gemaakt in de 15de eeuw.

RINGBROCHE Een ander religieus voorwerp is een fraaie ringbroche met daarop een tekst in het Latijn. Op de voorzijde staat het begin van de zin: AVE:MARIA:GRATIA:PLENA:DOMINUS en op de achterzijde het vervolg: TECUM:BENEDICTA:TU:IN:MULIERIBUS:ET. Dit zijn de eerste regels van het belangrijkste gebed voor het aanroepen van Maria, het Ave Maria. Vertaald betekent het: Wees gegroet Maria, vol van genade, de heer is met u, gezegend zijt gij onder de vrouwen.

SCHAKEL Erg bijzonder is een schakel van een kroontje van loodtin. De schakel bestaat uit een gedecoreerde band met aan de linkerkant een haak en aan de rechterkant een greep, waarmee deze aan de andere schakels verbonden was. Op de band is een scène afgebeeld met enkele figuren en objecten die helaas grotendeels zijn afgebroken. Geheel links zien we een achteroverleunende persoon. Daarnaast is het onderlijf van een tweede persoon te zien. Beiden hebben een lang, klassiek gewaad aan. Het gaat hier om een scène uit het Bijbelse verhaal over de drie koningen.

Driekoningen 2010 (Wikipedia)

Dit soort kroontjes werd in de 15de en 16de eeuw gemaakt en gedragen, maar zijn hoofdzakelijk bekend uit Frankrijk. Op de in Frankrijk gevonden kroontjes zijn de drie koningen Caspar, Melchior en Balthasar te zien. Vaak voorzien van hun namen in de band. Het lijkt erop dat dergelijke kroontjes afkomstig zijn uit Keulen. Volgens de legende zijn de stoffelijke resten van de drie koningen in de 12de eeuw naar de Dom van Keulen gebracht. Daar worden ze bewaard in de grootste middeleeuwse reliekschrijn, de Driekoningenschrijn. Hierdoor ontstond een levendige pelgrimage naar Keulen.

In Vlaanderen en sommige plaatsen in Nederland wordt Driekoningen nog actief gevierd door zowel protestanten als katholieken. Op de avond ervoor – 6 januari – lopen de kinderen in groepjes van drie, verkleed als koningen met een kroontje op hun hoofd, langs de deuren om liedjes te zingen. Ze worden beloond met eten, snoep of geld.

Kerststal met de drie koningen (P. Verhelst, Trappistenklooster Ulingsheide, december 2007)

PELGRIMSINSIGNE Het laatste religieuze object dat in het depot werd herontdekt, is een fragment van een pelgrimsinsigne, een religieuze souvenir die pelgrims kochten wanneer ze een bepaald pelgrimsoord bezochten.

Het gevonden exemplaar is verre van compleet. Maar omdat dergelijke insignes massaal werden geproduceerd en er dus ook nu nog redelijk wat (complete) exemplaren van bekend zijn, kan ook aan de hand van een klein deel bepaald worden waar ze vandaan komen en wat erop is afgebeeld. In dit geval gaat het om een voorstelling van de Heilige Josse, die in Duitsland St. Jodocus en in Nederland St. Joost wordt genoemd. De heilige is afgebeeld als een pelgrim, te herkennen aan de vijf bolletjes op zijn tuniek. Dit zijn St. Jacobsschelpen, die reizende pelgrims op hun kleding naaiden. Het insigne is afkomstig uit de pelgrimsplaats St. Josse sur Mer, in het noordwesten van Frankrijk.

Volgens de legende was Josse een Bretonse prins uit de 7de eeuw die hierheen vluchtte om als kluizenaar te leven. Op de plaats waar hij stierf werd in de 8ste eeuw een klooster gebouwd. Na de 10de eeuw werd dit een belangrijke pelgrimsplaats, als tussenstop voor pelgrims die van Engeland op weg waren naar Rome. Met name in de 14de en 15de eeuw was de St. Jodocusverering erg populair in Duitsland. Josse, ofwel Jodocus, is patroon van pelgrims, schippers, bakkers, blinden en pestlijders. Hij wordt aangeroepen bij ziekten als koorts en pest, bij onweer en als beschermer van de oogst en het vee. <